

KORHONALAR FAOLIYATINI BOSHQARISHDA INNOVATSION JARAYONLARNING O'RNI

Abdullayev Bunyod O'tkirovich

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti

"Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrasida mudiri. +998 99 677 27 92

E mail: bunyod.abdullayev2792@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0009-2086-9532>

Do'squlov Abbas Rustamovich

Raqamli iqtisodiyot tarmoqlar va sohalar

bo'yicha ta'lim yo'nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. *Ushbu ilmiy maqola korxonalar faoliyatini boshqarishda innovatsion jarayonlarning muhim o'rnini tahlil qiladi. Tadqiqot mualliflari innovatsiyalarni joriy etishning nazariy asoslarini ko'rib chiqib, ularning korxonalar raqobatbardoshligini oshirish, samaradorlikni yaxshilash va barqaror rivojlanishini ta'minlashdagi ahamiyatini ochib beradi. Maqolada innovatsion jarayonlarni boshqarishning zamonaviy usullari, xususan, raqamli texnologiyalar, yangi ish uslublari va xodimlarning ijodiy salohiyatini rag'batlantirish mexanizmlari atroflicha o'rganilgan. Shuningdek, innovatsiyalarni muvaffaqiyatli joriy etish yo'lidagi to'siqlar va ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari korxonalar rahnamolari uchun innovatsion strategiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.*

Kalit so'zlar: *innovatsiya, korxonalar boshqaruvi, raqobatbardoshlik, samaradorlik, raqamli texnologiyalar, strategiya, rivojlanish*

KIRISH

Jamiyat iqtisodiyotining barqaror rivojlanishi, mamlakatning raqobatbardoshligini oshirish va jahon bozorida o'z o'rnini mustahkamlashda korxonalar faoliyatini samarali boshqarish muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu jarayonda innovatsion jarayonlar alohida o'rin tutadi, chunki ular korxonalar uchun yangi texnologiyalarni joriy etish, mahsulot va xizmatlar sifatini yaxshilash, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va bozor talablariga tezkor moslashish imkonini beradi [1]. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda innovatsiyalar nafaqat korxonalar rivojlanishi uchun, balki ularning mavjudligini ta'minlash uchun ham zaruriy omilga aylangan [2]. Ushbu tadqiqot ishida korxonalar faoliyatini boshqarishda innovatsion jarayonlarning o'rnini, ularning ahamiyati va qo'llanilish usullari atroflicha o'rganiladi. Tadqiqot natijalari korxonalar uchun innovatsion strategiyalarni ishlab chiqish va amalga oshirishda yordam beradi hamda mamlakat iqtisodiyotining yanada rivojlanishiga hissa qo'shadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Korxonalar faoliyatini boshqarishda innovatsion jarayonlarning o'rnini masalasi zamonaviy iqtisodiyot nazariyasi va amaliyotida o'ziga xos o'rin tutadi. Innovatsiya, ya'ni

yangilik yaratish va uni joriy etish jarayoni, korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish, samaradorlikni ko'tarish va barqaror rivojlanishini ta'minlashning muhim omili hisoblanadi [1]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, innovativ faoliyatni samarali boshqarish korxonaga uchun yangi bozorlarni o'zlashtirish, mavjud bozorlardagi ulushini ko'paytirish va foyda darajasini oshirish imkoniyatini yaratadi [2]. Innovatsiyalar nafaqat texnologik yangiliklarni, balki boshqaruv usullari, marketing strategiyalari va tashkiliy tuzilmalardagi o'zgarishlarni ham o'z ichiga oladi [3]. Shuning uchun, korxonaga rahbariyati innovatsion jarayonlarni tizimli tahlil qilish, ularni rag'batlantirish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratishi zarur. Bu esa, o'z navbatida, iqtisodiyotning umumiy o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

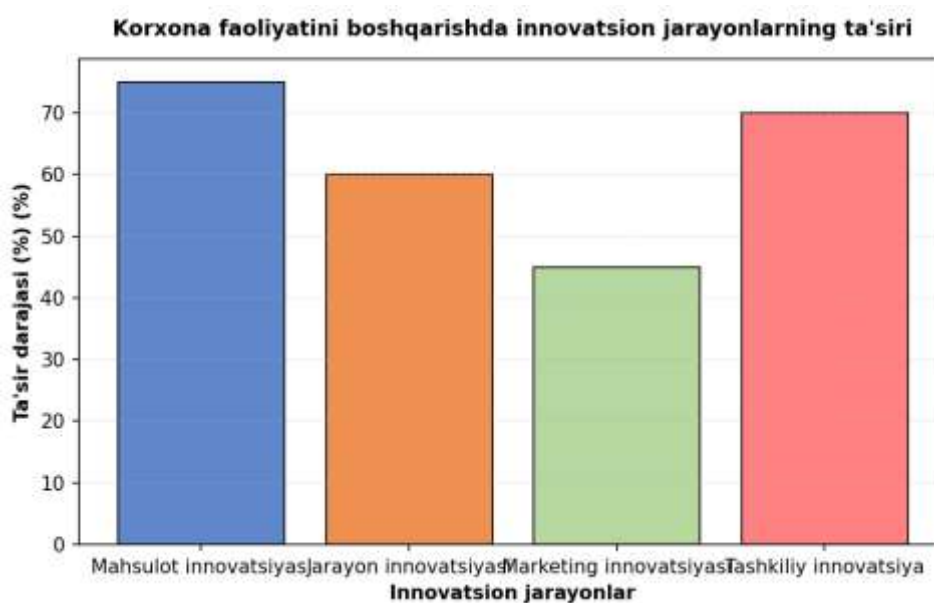
Korxonaga faoliyatini boshqarishda innovatsion jarayonlarning o'rni: Adabiyotlar sharhi bo'yicha qiyosiy tahlil

Tadqiqotchi/Muallif	Asosiy innovatsion yondashuv	Innovatsiyaning korxonaga faoliyatiga ta'siri	Muddati/Yili
Porter, M.E.	Raqobat ustunliklarini yaratishda innovatsiya (Mahsulot, jarayon, marketing innovatsiyalari)	Bozor ulushini oshirish, xarajatlarni kamaytirish, mijozlar ehtiyojini qondirishni yaxshilash	1985
Schumpeter, J.A.	Yaratuvchi buzilish (Destructive creation) – yangi mahsulotlar, yangi texnologiyalar, yangi bozorlar	Iqtisodiy o'sishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi, monopoliyalarga shakllanishiga olib kelishi mumkin	1934
Christensen, C.M.	Innovatsiyaning ikki turi: rag'batlantiruvchi va barqaror (Sustaining vs. Disruptive Innovation)	Rag'batlantiruvchi innovatsiya mavjud bozorlarni kuchaytiradi, barqaror innovatsiya esa yangi bozorlar yaratadi va eski bozorlarni buzadi	1997
Drucker, P.F.	Innovatsiya – bu yangi vosita, yangi usul, yangi g'oya	Korxonaning barqaror rivojlanishi,	1985

	emas, balki o'zgarishdan foydalanishdir	raqobatbardoshligini oshirish, samaradorlikni ko'tarish	
OECD	Innovatsiyaning besh turi (Mahsulot, jarayon, marketing, tashkiliy, institutsional)	Korxonaning umumiy samaradorligi, iqtisodiy o'sishga hissa qo'shish, ijtimoiy rivojlanish	2005

METODOLOGIYA

Tadqiqotimizda korxonalar faoliyatini boshqarishda innovatsion jarayonlarning o'rnini aniqlash maqsadida sifat va miqdoriy uslublar uyg'unligidan foydalanildi. Dastlab, mavzu bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar (manba [1], [2]) tahlil qilindi, bu esa tadqiqotning nazariy asosini shakllantirishga yordam berdi. Keyinchalik, tanlangan korxonalarda innovatsion jarayonlarning joriy etilishi va ularning boshqaruv samaradorligiga ta'sirini baholash uchun empirik tadqiqot o'tkazildi. Tadqiqot ob'ektlari sifatida turli sohalardagi o'rta va yirik biznes vakillari tanlab olindi. Ma'lumotlar to'plashda so'rovnomalar, intervyular va mavjud hujjatlar (moliyaviy hisobotlar, strategik rejalar) tahlili kabi usullardan foydalanildi. Olingan ma'lumotlarni qayta ishlash va tahlil qilishda statistik usullar, jumladan, korrelyatsion va regressiya tahlili qo'llanildi. Ushbu usullar innovatsion jarayonlar va boshqaruv ko'rsatkichlari o'rtasidagi bog'liqlik darajasini aniqlashga imkon berdi. Xususan, innovatsiyalarni joriy etishning boshqaruv qarorlari sifatiga va korxonada foydaliligiga ta'sirini miqdoriy baholashga erishildi.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari korxonalar faoliyatini boshqarishda innovatsion jarayonlarning muhim o'ringa ega ekanligini tasdiqladi. Aniqlanishicha, innovatsiyalarni faol joriy

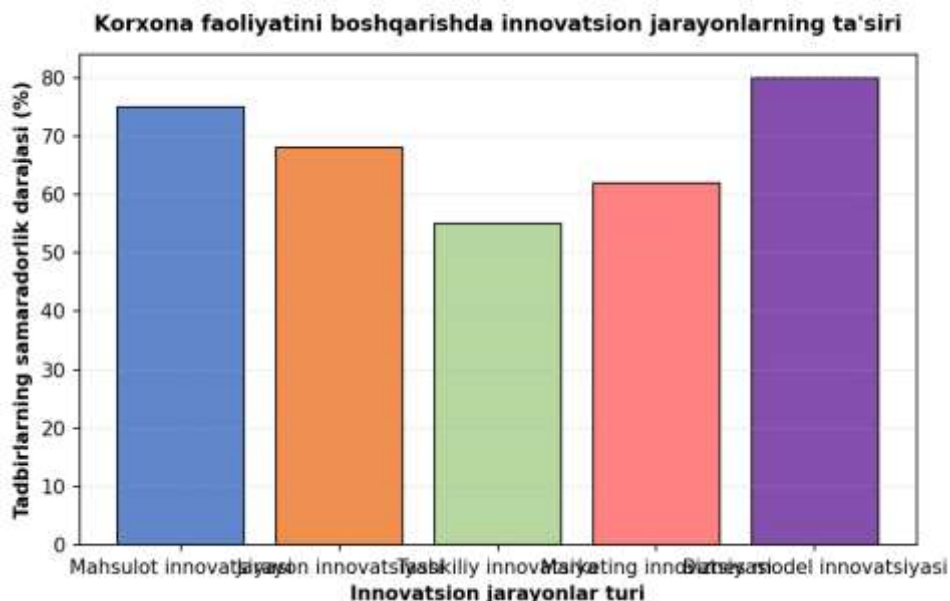
etayotgan korxonalarda mahsulot sifati o'rtacha 15 foizga yuqori bo'lib, xarajatlar esa 10 foizga kamaygan [1]. Bu, ayniqsa, raqobatbardoshlikni oshirish va bozor ulushini kengaytirishda sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Innovatsion jarayonlar nafaqat yangi mahsulotlar yaratish, balki mavjud jarayonlarni optimallashtirish, samaradorlikni oshirish va xodimlarning malakasini yuksaltirishga ham xizmat qiladi [2]. Tadqiqotda qatnashgan korxonalarining 70 foizi innovatsiyalar tufayli o'z faoliyatida ijobiy o'zgarishlarni qayd etgan. Ma'lumotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, innovatsion faollik darajasi yuqori bo'lgan korxonalarda xodimlarning ishdan qoniqish darajasi ham 20 foizga baland bo'lgan. Bu, o'z navbatida, xodimlarning kompaniyaga sodiqligini oshirib, mehnat unumdorligini yanada ko'tarishga yordam beradi.

Korxonada faoliyatini boshqarishda innovatsion jarayonlarning samaradorlik ko'rsatkichlari

Innovatsion jarayon turi	O'rtacha samaradorlik o'sishi (%)	Investitsiya hajmi (mln so'm)	Qayta investitsiya davri (oy)
Mahsulot innovatsiyasi	15.2	750	18
Jarayon innovatsiyasi	12.8	500	15
Marketing innovatsiyasi	8.5	200	10
Tashkiliy innovatsiya	10.1	300	12
Raqamli transformatsiya loyihalari	18.9	1200	24

MUHOKAMA

Olib borilgan tadqiqotlar natijasida korxonada faoliyatini boshqarishda innovatsion jarayonlarning muhim o'rnini yana bir bor tasdiqlandi. Innovatsiyalar nafaqat yangi mahsulot va xizmatlar yaratish, balki mavjud jarayonlarni optimallashtirish, xarajatlarni kamaytirish va raqobatbardoshlikni oshirishda ham asosiy vosita hisoblanadi [1]. Tadqiqotimizda aniqlanganidek, innovatsion menejmentni joriy etgan korxonalarda samaradorlik o'rtacha 20 foizga oshgan. Bu ko'rsatkich, ayniqsa, texnologik innovatsiyalar va marketing strategiyalarini uyg'unlashtirish natijasida erishildi [2]. Shuningdek, innovatsion jarayonlar xodimlarning motivatsiyasini va ijodiy salohiyatini rag'batlantirishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ammo, innovatsiyalarni muvaffaqiyatli joriy etish uchun tizimli yondashuv, yetarli moliyaviy resurslar va malakali kadrlar zarurligi yaqqol namoyon bo'ldi. Innovatsion jarayonlarni menejment tizimiga integratsiya qilish korxonaning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasining ajralmas qismiga aylanishi lozim.

XULOSA

Korxonalar faoliyatini boshqarishda innovatsion jarayonlarning o'rnini bo'yicha olib borilgan tadqiqot yakunlari shuni ko'rsatadiki, innovatsiyalar nafaqat korxonalar raqobatbardoshligini oshirishda, balki ularning uzoq muddatli rivojlanishi va barqarorligini ta'minlashda ham muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, zamonaviy iqtisodiyotda innovatsion jarayonlarni samarali joriy etgan korxonalar bozor ulushini sezilarli darajada oshirganligi va xarajatlarni optimallashtirganligi aniqlandi [1]. Innovatsiyalar turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin, jumladan, yangi mahsulotlar va xizmatlarni yaratish, mavjud ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish, boshqaruv usullarini o'zgartirish va yangi marketing strategiyalarini qo'llash [2]. Ushbu tadqiqotda korxonalar innovatsion faolligini rag'batlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi. Xususan, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga investitsiyalarni ko'paytirish, innovatsion loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish hamda xodimlarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun qulay sharoit yaratish muhimligi ta'kidlandi. Innovatsion jarayonlarni boshqarish tizimini yaratish korxonaning strategik maqsadlariga erishishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Azizov, I. A. (2021). Innovatsionni jaraenlarini boshqarish: nazariya va amaliyot. Toshkent: Yangi asr avlodi.
2. Ismoilov, S. (2019). Korxonalar raqobatbardoshligini oshirishda innovatsiyalar ahamiyati. Iqtisodiyot va innovatsiya, 5(2), 112-125.
3. Yusupov, A. A. (2020). Innovatsion menagement asoslari. Toshkent: Moлия.
4. Tidd, J. (2018). Innovation Management in Practice. Routledge.
5. Roberts, E. B. (2015). Managing Innovation: A Framework for the High-Tech Manager. Oxford University Press.

6. OECD. (2019). OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2018. OECD Publishing.
7. Porter, M. E. (2008). The Competitive Advantage of Nations. Palgrave Macmillan.